

МЕДВІДЬ В. Ю.

к. е. н., доцент

Донбаська національна академія будівництва і архітектури

ДИАЛЕКТИКА СУТНОСТІ, ПРИЧИН ТА НАСЛІДКІВ РЕГІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті визначені та проаналізовані такі поняття, як «розвиток», «регіональний розвиток», «економічний розвиток». У статті встановлено, що для характеристики параметрів регіонального економічного розвитку можуть використовуватися як якісні складові (критерії), що визначають напрям розвитку, так і кількісні складові (показники), за допомогою яких встановлюється темп розвитку. Досліджено характер (параметри та джерела) регіонального економічного розвитку. В свою чергу, для характеристики джерел регіонального економічного розвитку як якісні складові можуть використовуватися причини (рушійні сили), що визначають логіку розвитку, а як кількісні – чинники (умови), що визначають вплив (вклад) у розвиток.

Ключові слова: регіон, розвиток, розвиток об'єкта, параметри розвитку, чинники розвитку.

МЕДВЕДЬ В. Ю.

к. э. н., доцент

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

ДИАЛЕКТИКА СУЩНОСТІ, ПРИЧИН И ПОСЛЕДСТВИЙ РЕГІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

В статье определены и проанализированы такие понятия, как «развитие», «региональное развитие», «экономическое развитие». В статье установлено, что для характеристики параметров регионального экономического развития могут использоваться как качественные составляющие (критерии), которые определяют направление развития, так и количественные составляющие (показатели), с помощью которых устанавливается темп развития. Исследовано характер (параметры и источники) регионального экономического развития. В свою очередь, для характеристики источников регионального экономического развития как качественные составляющие могут использоваться причины (движущие силы), которые определяют логику развития, а как количественные – факторы (условия), которые определяют влияние (вклад) в развитие.

Ключевые слова: регион, развитие, развитие объекта, параметры развития, факторы развития.

MEDVID' V. Y.

candidate of economical sciences, associate professor

Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

DIALECTICS OF ESSENCE, REASONS AND CONSEQUENCES OF REGIONAL ECONOMIC DEVELOPMENT

In the articles certain and analysed such concepts, as: «development», «regional development», «economic development». It is set in the article, that for description of parameters of regional economic development both high-quality constituents (criteria) which determine direction of development and quantitative constituents (indexes) which the rate of development is set by can be used. Character (parameters and sources) of regional economic development is investigational. In same queue for description of sources of regional economic development, as high-quality constituents can be used reasons (motive forces) which determine logic of development, but as quantitative are factors (terms) which determine influence (deposit) in development.

Keywords: region, development, development of object, parameters of development, factors of development.

---

viktoryamedved@mail.ru

Постановка проблеми. Відсутність чіткого розуміння діалектики розвитку штучних об'єктів (регіонів) все частіше призводить до того, що посилюються диспропорції їх розвитку. Особливо хворобливо це позначається на економічному і соціальному розвитку

тих держав, які в недостатній мірі приділяють увагу на дотримання пропорцій, що склалися раніше, між складовими економічного потенціалу. Дотримання пропорцій, що склалися, в складових економічного потенціалу (виробничого, трудового, наукового, фінансового та ін.) дозволяють забезпечувати деяку стійкість і відповідну орієнтацію розвитку.

Пропорційність забезпечує деяку збалансованість кожного окремо регіону. Проте це не означає, що такі пропорції повинні залишатися незмінними. В міру розвитку регіонів з'являються нові цілі, ставляться інші завдання, орієнтація на яких може забезпечувати зміну пропорцій, що склалися, в господарському комплексі. В першу чергу, мова повинна йти про скорочення надмірного соціального навантаження на територію, яка формувалася впродовж тривалого періоду, наприклад, індустріального освоєння відповідних районів. Особливо хворобливо диспропорції позначаються в тих регіонах, які тривалий час спеціалізувалися на виробництві окремих видів товарів. Тут можна назвати індустріальні регіони, що спеціалізувалися, наприклад, на видобутку корисних копалин, виробництві важкого машинобудування, сільськогосподарського виробництва та ін. Виявляються ці диспропорції в зміні зайнятості населення за видами економічної діяльності, в серйозних переміщеннях в структурі вартості основних засобів, в зміні валової доданої вартості у бік сфери послуг і так далі.

В зв'язку з цим актуалізується необхідність уточнення, чим власне є економічний розвиток регіону або економічний регіональний розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Теоретичну базу дослідження склала логіка наукового дослідження, теоретичні напрацювання вітчизняних і зарубіжних учених і практиків, що спеціалізуються в регіоналістиці.

Серед вітчизняних вчених-регіоналістів можна назвати Василенко В.М. [3], який в своїх роботах досліджував архітектурні складові регіонального економічного простору; Сонько С.П. [6], який в своїх працях розглядає модифікації теорії економічного районування, та інших.

Серед зарубіжних фахівців можна назвати Аханова С.А. [4], який в своїх працях ототожнює розвиток регіону з розвитком елементів продуктивних сил; Скуфьїна Т., Баранова С. [2], які у своїй праці "Регіональний розвиток Росії у світі циклічності — хвильові уявлення" ототожнюють розвиток території з насиченням території об'єктами та зв'язками між ними.

Постановка завдання. Об'єктом дослідження є регіональний економічний розвиток. Предметом дослідження є методичні засади економічного регіонального розвитку.

Метою цієї статті є виявлення сутності, причин та наслідків регіонального економічного розвитку. Для вирішення поставленої мети дослідження використовується низка загальнонаукових методів дослідження: при аналізі літератури застосований діалектичний метод; під час дослідження досягнень сучасної світової економічної науки, що стосується регіонального економічного розвитку, використано системний аналіз.

Виклад основного матеріалу дослідження. Територія, як будь-який матеріальний об'єкт, схильна до впливу зовнішніх і внутрішніх чинників (умов) і може змінюватися (переміщатися, рухатися) як у часі, так і в просторі. Такі зміни відбуваються за рахунок так званого розвитку. Зрозуміло, що в буквальному розумінні слова жодна територія не може розвиватися, оскільки розвиватися можуть лише живі організми, а також ті об'єкти, що створюються за допомогою людського розуму. Але лише не те, що дане природою.

Діалектика розвитку будь-якого штучного об'єкту (а регіон за всіма своїми ознаками може бути віднесений до таких) виявляється в тому, що необхідно чітко уявляти: що, власне, розуміється під розвитком. Для цього розвиток має бути показаний через розкриття деякої суті, а також через рушійні причини і можливі наслідки. В основу віддзеркалення характеру розвитку об'єкту мають бути покладені параметри і джерела його розвитку. Якщо параметри розвитку об'єкту є відповіддю на питання «В чому виявляється власне розвиток», то джерела розвитку сприяють розумінню того, чим спонукається розвиток.

В даний час існує дві точки зору відносно суті регіонального розвитку: згідно з першою розвиток регіону – багатоаспектний процес, що зазвичай розглядається з точки зору сукупності різних соціальних і економічних цілей. Під ним розуміється режим функціонування регіональної системи, орієнтований на позитивну динаміку параметрів рівня і якості життя населення, забезпечену стійким, збалансованим і взаємо неруйнівним відтворенням соціального, господарського, ресурсного і екологічного потенціалів території [1, с. 20]. Згідно з другою, «під ним слід розуміти будь-які, не обов'язково прогресивні, зміни економічних і соціальних компонентів відповідно до НТП, зростаючий вплив міжрегіональної конкуренції, зростання значення державного управління макро- і мікроекономічними процесами» [2, с.32–33].

Така подвійність відносно розуміння суті регіонального розвитку змушує ретельніше підійти до його розгляду з позиції регіону як території, регіону як економічної системи і регіону як економічного простору. Так, «прийнято вважати, що під розвитком території розуміється насичення території об'єктами і зв'язками між ними: чим більше на певній території таких об'єктів і чим тісніше зв'язок між ними, тим більш розвиненою представляється така територія» [3, с.137–138].

Одночасно з цим «різні способи опису розвитку регіональних систем можна звести до двох основних підходів. Згідно з першим з них, в регіональному розвитку домінує поступальний тип руху. Поступальність як форма соціально-економічного розвитку означає послідовне ускладнення, вдосконалення організації даного регіону, посилення його зовнішніх і внутрішніх взаємозв'язків і так далі. У ряді досліджень передбачається, що розвиток регіональної системи може супроводжуватися регресивним рухом деяких її компонентів або створенням неефективних (з якої-небудь точки зору) зв'язків між ними, але ці варіанти розглядаються як результат її «неправильного» розвитку; латентно мається на увазі неминуче прогресивний характер розвитку системи в цілому. Домінування поступального підходу в дослідженнях за регіональною проблематикою визначає і зміст основоположного поняття «регіональний розвиток», що розкривається на основі таких категорій, як прогрес, модернізація. При цьому залишається неясним, яким чином слід інтерпретувати повернення якого-небудь компонента або системи в цілому в стан деградації, стагнації» [2, с.30]. «Другий підхід до опису розвитку регіональною систем ґрунтується на поняттях про циклічно-хвильовий тип руху» [2, с.31]. Циклічно-хвильовий тип руху в розвитку регіональної системи може бути встановлений за відносно тривалий (більше 20 років) період часу. Як правило, такий тип руху знаменується змінами в техніці, технології і організації виробництва, що дуже помітно на змінах в характері розвитку старопромислових регіонів.

У свою чергу, розвиток регіонів як економічного простору є ні що інше, як розвиток елементів продуктивних сил (чинників виробництва) в просторовій середі, де остання має відносно замкнуту форму, обумовлену територіальним розподілом праці, а саме, просторовим відособленням окремих елементів суспільної праці на основі специфіки вироблюваних продуктів і своєрідності умов їх виробництва [4, с. 67].

Важливими передумовами поступального розвитку регіонів є забезпечення найбільш сприятливого режиму функціонування регіональної економічної системи і забезпечення позитивної динаміки зміни основних її параметрів. У першому випадку серед цих передумов можна виділити інституційні умови, самостійність регіонів, місцеву самоврядність, механізм господарювання, економічне регулювання (державне і локальне) та ін. Для другої групи це будуть збалансованість і пропорційність розвитку, використання різних видів капіталу (упредметненого, людського, фінансового) та ін. Мірою ефективності регіонального розвитку повинні виступати зростання і поліпшення якості сукупного соціально-економічного потенціалу конкретної території.

Будь-який розвиток передбачає зміну якісних і кількісних характеристик об'єкту. Для характеристики параметрів розвитку об'єкту можуть використовуватися як якісні складові – критерії, що визначають напрям розвитку, так і кількісні складові – показники, за допомогою

яких встановлюються темпи розвитку. У свою чергу, для характеристики джерел розвитку об'єкту як якісні складові можуть використовуватися причини (рушійні сили), що визначають логіку розвитку, а як кількісні – чинники (умови), що визначають вплив (вклад) на розвиток (рис. 1). Розвиток, як правило, виступає за рахунок використання як зовнішніх, так і внутрішніх чинників. При цьому жоден з видів чинників не може бути ізольованим від іншого – вони доповнюють один одного.

Останніми роками важливим чинником регіонального розвитку стає конкуренція. Оскільки ринкові стосунки передбачають виникнення конкурентної боротьби між суб'єктами на всіх рівнях і у всіх сферах суспільного виробництва, то і регіони виявляються залученими в ці стосунки. Виходячи з цього «конкурентні стосунки вимагають, щоб кожна територія розвивалася, забезпечуючи своє виживання, виходячи з вимог суперництва. Але кроки з підвищення конкурентоспроможності можуть бути визначені лише з розумінням конкурентоспроможності територій і їх оцінки. Накопичені знання і практичний досвід свідчать про об'єктивність стосунків суперництва на ринку, які існують незалежно від цілей і намірів суб'єктів ринку» [5, с.96].

Рис. 1. Діалектика сутності, причин та наслідків розвитку регіону

Виявлення напрямку розвитку і логіки розвитку (у їх якісній визначеності) визначає характер розвитку об'єкту, а темпи розвитку і вплив умов розвитку – його рівень розвитку, що дозволяє забезпечувати якісне осмислення розвитку. Якщо характер розвитку об'єкту формує передумови, умови і наслідки, то рівень його розвитку обумовлює витрати, результати і ефективність. Це, в свою чергу, дозволяє забезпечувати кількісний вимір розвитку об'єкту.

Якісне і кількісне осмислення динаміки розвитку об'єкту дозволяє встановлювати можливий тип його розвитку, залежно від якого можуть визначатися заходи щодо його подальшого розвитку: чи-то мова повинна йти про вирівнювання умов розвитку, чи-то стимулювання його розвитку, чи-то переорієнтації на інший напрям.

Отже, якісне осмислення розвитку будь-якого штучного об'єкту, в тому числі і регіону (території як економічної системи і економічного простору), може бути зведене до розуміння суті його розвитку, вибору параметрів розвитку (у чому цей розвиток виявляється), встановлення критеріїв розвитку (що визначають напрям розвитку), виявлення причин (рушійних сил) розвитку (через обґрунтування логіки розвитку), встановлення характеру розвитку і на їх основі до встановлення типу його розвитку. Кількісне осмислення розвитку штучного об'єкту, в тому числі і регіону (як території, як економічної системи і як

економічного простору) може бути зведене до визначення поняття розвитку, встановлення джерел розвитку (чим цей розвиток викликаний), виділення чинників (умов) розвитку, вибору найбільш ілюстративних показників розвитку (на їх основі визначення темпів розвитку), встановлення рівня розвитку (через систему витрат, результатів і ефективності) і на їх основі до встановлення типу його розвитку.

Висновки. Таким чином, викладене вище дозволяє стверджувати, що економічний регіональний розвиток можна розглядати як фазу, етап руху в часі і просторі, коли відбуваються якісні зміни (зрушення) у використанні основних елементів продуктивних сил, коли не порушується цілісність в характері їх використання. При цьому такий розвиток забезпечується відповідними рушійними силами та умовами. Отже, економічний регіональний розвиток має бути спрямований на забезпечення стійкості (збереження позитивного тренду), збалансованості (раціональної структуризації галузевої орієнтації) і гуманізації (соціальної спрямованості) системоутворювальних перетворень як внутрішніх, так і міжрегіональних зв'язків і стосунків.

Список використаних джерел

1. Буянова М.Е. Оцінка регіональних ризиків регіонів південного федерального округу / М.Е. Буянова // Регионология. – 2006. – № 3. – С. 20–32.
  2. Скуфина Т. Региональное развитие России в свете циклически-волновых представлений / Т. Скуфина, С. Баранов // Федерализм. – 2007. – № 1. – С. 29–48.
  3. Василенко В.Н. Архітектура регіонального економічного простору : [монографія] / В.Н. Василенко / НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень. – Донецьк : ТОВ південний «Схід, Лтд», 2006. – 311 с.
  4. Аханов С.А. Ефективність суспільного виробництва. Три рівні аналізу: народногосподарський, регіональний, госпрозрахунковий / С.А. Аханов. – М. : Думка, 1987. – 165 с.
  5. Салий В.В. Методика оцінки конкурентоспособності сільських територій / В.В. Салий, Н.Л. Теренина // Маркетинг в Росії і за рубежом. – 2007. – № 3(59). – С. 96–101.
  6. Сонько С. Сучасна модифікація теорії економічного районування / С. Сонько // Регіональна економіка. – 2005. – № 3. – С. 7–18.
-